

EN KRITIK AV ROOSEVELT- LEGENDEN

Av överste ERIK de LAVAL

DEN välkända bismarckska satsen att »det aldrig ljugs så mycket som före ett val, under ett krig och efter en jakt» torde alltså jämt äga oförminskad giltighet. Vad särskilt beträffar ljugandet under krig, så har detta efter järnkanslerns tid t.o.m. gått en glänsande utveckling till mötes och i form av den moderna propagandan omvandlats till ett av de krigförandes mäktigaste vapen. Den anglosaxiska propagandans roll under det första världskriget för tyskhatets och den egna krigsviljans stärkande och den tyska motståndsviljans uppluckring är väl bekant. Förstärkt med nya tekniska hjälpmedel, främst radio och film, har propagandan under det senaste världskriget framträtt som ett ännu starkare vapen i de politiska ledarnas händer, med stor framgång använt både mot den egna befolkningen och mot de neutrala — dess användning bakom fiendens front har på grund av skärpta motåtgärder överallt mött större svårigheter än förr.

Ett gemensamt drag för all krigspropaganda är att den alltid omvandlar den egna sidans strid till en kamp för höga ideella mål och för hela mänsklighetens bästa — vare sig det gäller att göra världen »safe for democracy», att frälsa Europa från bolsjevismen eller att nedslå »den kapitalistiska imperialismen» — samt att den framställer de egna ledarna som de ädlaste och visaste av statsmän, personligen höjda över alla mänskliga svagheter, medan motsidans chefer nedsvärtas eller förlöjligas.

Som ett typiskt utslag av den ledarkult som sålunda kunnat åstadkommas även i ett demokratiskt land må framhållas den glänsande bild av president Roosevelt såsom den ädle och upphöjde kämpen för mänsklighetens fri- och rättigheter, som den amerikanska propagandan »sålt» till det amerikanska folket, och som begärligt godtagits även av vissa neutrala, däribland vårt eget land. Ehuru en stark opposition mot presidenten alltid förefunnits i hans eget land, har dess röst knappast kunnat göra sig hörd under kriget, medan krigspropagandans jätteorkester spelade

för fullt, och i varje fall knappast nått utanför USA:s gränser. Först efter krigets slut ha förutsättningar skapats för ett mera objektivt bedömande av »den store presidentens» person och politiska gärning.

Som ett av de intressantaste försöken i den vägen torde John T. Flynn's bok, »The Roosevelt Myth», få betecknas. Avsikten med nämnda bok är, enligt författaren själv, »att taga bort kostymeringen, sminket, det färgade strålkastarljuset och alla andra till skönmålningen hörande hjälpmedel» och »framställa Franklin D. Roosevelt av åren 1932—1945 i hans verkliga dimensioner, reducerad i storlek till överensstämmelse med verkligheten». Den är alltså skriven som en motvikt mot de talrika devota hyllningsskrifter som sett dagens ljus under och efter kriget, och är därför också övervägande kritisk till sin inställning. Som den emellertid håller sig till klara och väl dokumenterade fakta måste den anses som ett mycket värdefullt bidrag till kännedomen om president Roosevelts person och politiska gärning. En resumé av dess innehåll bör därför kunna vara av intresse även för svensk publik.

Franklin Delano Roosevelts politiska bana tog sin början år 1910, då de mäktiga ledarna av den demokratiska partiorganisationen i New York, »Tammany Hall», erbjödo honom en plats i staten New Yorks senat. Det hade blivit tradition att godsägar-klassen i »the upstate» skulle vara representerad där, och unge Roosevelt fyllde alla anspråk på social ställning, förmögenhet och representativa egenskaper. Dessutom ansågs det som en triumf för partiet att i sina led kunna uppvisa en bärare av namnet Roosevelt, väl känt över hela USA tack vare den ryktbare republikanske presidenten Theodore Roosevelt (1901—1909), som tillhörde en annan gren av samma släkt.

Den sålunda påbörjade karriären syntes dock obönhörligen bruten då Franklin D. Roosevelt år 1921, vid 40 års ålder, drabbades av barnförlamning som gjorde hans bägge ben obrukbara för återstoden av hans liv.

Ödet hade dock annorlunda bestämt. Då Al Smith, staten New Yorks ryktbare guvernör, år 1928 sattes upp som det demokratiska partiets presidentkandidat, gällde det att få fram en lämplig efterträdare på den därigenom ledigblivna guvernörsposten. Två eller tre politiskt starka namn funnos att välja på, men intet om vilket partiets sinsemellan stridiga grupper kunde ena sig. Al Smith föreslog då Roosevelt, med vilken han tidigare haft ett visst

samarbete, och lyckades trots starkt motstånd driva igenom hans kandidatur. Förutom sitt ryktbara namn hade han åtminstone *en* god tillgång som kandidat — han hade inga politiska fiender, eftersom han sedan år 1921 inte deltagit i det politiska livet. Resultatet blev i viss mån sensationellt — Al Smith föll igenom i presidentvalet, men Roosevelt blev vald till staten New Yorks guvernör.

Den nye guvernörens socialpolitiska insats, hans ryktbara strid mot korruptionen i staten New Yorks förvaltning och, icke minst, hans berömda radioanföranden förberedde nästa steg mot höjderna. Trots intensivt motstånd från sin förre beskyddare, Al Smith, utsågs Roosevelt till demokraternas kandidat vid 1932 års presidentval.

Valkampanjen dominerades helt av de ekonomiska frågorna. Den våldsamma ekonomiska kris, som år 1929 utbrutit i Förenta Staterna, rasade alltjämt med oförminskad kraft, affärslivet var lamslaget, arbetslösheten nådde en alltmer oroande omfattning. För oppositionen, demokraterna, gav krisen givetvis härliga tillfällen till angrepp mot den republikanska regimen, och Roosevelt försummade inte att i sina valtal skarpt fördöma de åtgärder som president Hoover, »historiens störste slösare», igångsatt mot krisen. Det republikanska partiet hade, enligt Roosevelt, »staplat kommission på kommission, byrå på byrå — — — allt på skattebetalarnas bekostnad». Hans program gick ut på en begränsning av den federativa regeringsmakten, inskränkning av statens utgifter, budgetens balansering. »Stoppa budgetunderskotten», utropade han i sina valtal. »Under tre långa år har jag predikat att vår styrelse, både den federativa, de enskilda staternas och kommunernas, kostar för mycket. Jag skall inte sluta att förkunna detta.»

Flynn påpekar som kommentar härtill, att Roosevelt själv som guvernör i New York övertog staten med ett överskott i statskassan på 15 miljoner dollar för att fyra år senare lämna den med en brist på 90 miljoner!

Detta kom dock givetvis inte fram i valkampanjen, vilken slutade med seger för demokraterna. Med stor majoritet valdes Franklin D. Roosevelt till Förenta Staternas president.

Under den kritiska perioden mellan valet (nov. 1932) och den nye presidentens ämbetstillträde (mars 1933) inträffade en episod, så belysande för Roosevelts hela inställning att den är värd att här återgivas. Den ekonomiska krisen hade på nyåret 1933 tagit en mycket elakartad vändning, som medförde en massa bankfal-

lissements och allvarligt hotade hela bankväsendet i Staterna. Inför den hotande faran sökte president Hoover samarbete med sin efterföljare. I ett brev av den 18 februari framlade han för Roosevelt lägets hela allvar — »stämningen i landet hade nu blivit panikartad och kunde snabbt föra till katastrof» — och uppmanade honom att genom ett uttalande lugna allmänheten och därigenom rädda hundratals banker från undergång.

Roosevelts reaktion inför denna vädjan var den verkliga politiske taktikerns: Han vägrade att vidtaga någon som helst åtgärd. Varför? Emedan det låg i hans intresse att krisen skulle få löpa linan ut. Ty ju värre läget var då Hoovers ämbets tid gick ut, ju större skulle hans egen triumf bli då han sedan kunde framträda som landets räddare. Priset för denna triumf var högt, döden för många banker som ännu kunnat räddas och väldiga förluster för aktieägare och insättare, men enligt Roosevelts åsikt icke för högt. Och målet vanns.

I sitt glänsande invigningstal kunde den nye presidenten peka på det katastrofala läge, vari »det republikanska vanstyret» försatt landet, och inge nationen hopp om tillfrisknande under den nya regimen. Talets psykologiska verkan på det amerikanska folket var ofantligt. Men de praktiska åtgärder, som därpå måste vidtagas mot bankkrisen, voro just de som Hoover planerat, och det stora radiotal, vari Roosevelt senare tillkännagav sin plan för saneringen, var skrivet av en av Hoovers närmaste medarbetare, Arthur Ballantine! Men, som Flynn skriver, »för den stora allmänheten, som lyssnade till talet, var hjälten i dramat icke någon av de män som arbetat med problemet, utan den man som i radion berättade om en plan som han inte gjort upp, i ett tal som han inte skrivit. Sålunda driver ödet sitt gamla spel vid skapandet av hjältar.»

Det är icke avsikten att här gå in på den politik, som under namn av »The New Deal» inaugurerades efter Roosevelts makt-tillträde. Den ledde, kanske främst på grund av det stora förtroende som presidenten åtnjöt hos det amerikanska folket, till ny aktivitet på näringslivets område, men också till en stark utsvällning av den federativa förvaltningsapparaten, väldiga statsutgifter och en ofantligt stegrad statsskuld. Vid slutet av år 1935, alltså efter tre års »New Deal»-politik, hade sålunda statsutgifterna fördubblats sedan »slösaren» Hoovers tid och statsskulden ökats med 16 miljarder dollar.

Roosevelts politiska kurs var alltså *rakt motsatt* den som han

under 1932 års valkampanj förordat. Och det republikanska partiet, som vid 1936 års kampanj agiterade för sparsamhet i statsförvaltningen och därvid av sina motståndare anklagades för att ha stulit det demokratiska programmet, kunde med ett visst fog replikera, »att det övertagit detsamma i bästa skick, absolut obegagnat». Detta hindrade inte att Roosevelt år 1936 blev omvald med överväldigande majoritet och kunde starta sin andra period med en starkare ställning än kanske någon amerikansk president tidigare innehåft.

Den senare delen av president Roosevelts andra regeringsperiod dominerades av två faktorer, den återvändande depressionen och krigshotet över Europa. Under år 1937 visade den stora depressionen, som ansågs ha dödats av »The New Deal», tydliga tecken på nytt liv. Arbetslösheten, som i juni 1937 omfattade »endast» 4,464,000 man, började åter stiga och var i november uppe i 7 miljoner, i januari 1938 i över 10 miljoner man. Snart därefter nådde den siffran 11,800,000, den var m. a. o. större än när Roosevelt första gången valdes till president.

Presidentens recept för krisens mötande var detsamma som tidigare — väldiga offentliga arbeten i statlig eller kommunal regi, bekostade med lånemedel. Det fanns dock nu en hake i programmet, det fanns inte längre några lämpliga objekt, i vilka man kunde investera summor av den storleksordning som det här var fråga om. Då kom den andra faktorn, krigshotet över Europa, som den räddande ängeln. Den kunde givetvis motivera en kraftig upprustning även i USA, och så kunde arbetslösheten besegras via krigsindustrien — för övrigt samma recept som Hitler redan tidigare begagnat sig av.

Det internationella läget fick även en annan verkan på Roosevelts politik, det kom hans tidigare något vaga planer på att, i strid med amerikansk tradition, för tredje gången ställa upp som presidentkandidat att taga fastare form. Han bedömde, fullt riktigt, att utvecklingen snart måste leda till krig i Europa, vilket skulle komma att giva Förenta Staterna en dominerande ställning i världspolitiken, och det var, som Flynn framhåller, för en man med hans makt- och ärelystnad olidligt att tänka sig att någon annan än han själv därvid skulle leda Staternas och världens öden.

Själv ville han dock inte lansera sin kandidatur, den måste komma som »ett uttryck för folkets önskan». I god tid började därför en förtäckt agitation sättas i gång av de trognaste »New

Deal»-männen omkring presidenten, Harry Hopkins, Wallace m.fl., medan han själv vid lämpliga tillfällen förklarade att han inte önskade återval, samtidigt som alla andra tänkbara demokratiska kandidater systematiskt diskrediterades.

Tanken på en tredje presidentperiod måste högeligen chockera den i fråga om konstitutionell tradition mycket konservativa amerikanska allmänheten. Tack vare sitt starka grepp över den demokratiska partiorganisationen kunde presidenten dock vara fullt säker på att vid lämplig tidpunkt bliva ombedd att åter ställa upp som kandidat. Och vid den slutliga striden mot republikanerna kunde han — vid sidan av »Södern», som traditionsmässigt alltid röstade demokratiskt — räkna på mäktiga hjälptrupper, som borde kunna skänka honom segern. De voro: partibossarna i storstäderna, vilka han tack vare sin makt över de väldiga federativa nödhjälpsanslagen hade i sin hand; de radikala arbetarmassorna, främst inom CIO (det radikala fackförbundet Congress of Industrial Organisations), vilka han behärskade genom sina intima förbindelser med den mäktige, halvkommunistiske arbetarledaren Sidney Hillman; de nationella grupper, främst tjecker och polacker, som sågo sina gamla hemland underkuvade eller hotade av Hitler, och vilka Roosevelt genom att proklamera sig själv som de förtryckta nationernas beskyddare lyckats vinna för sig; samt slutligen den väldiga hord av ämbets- och tjänstemän som tillskapats genom »The New Deal» och som för sin utkomst var beroende av den demokratiska regimens fortbestånd.

Roosevelt hade räknat rätt. Valet på hösten 1939 resulterade i en ny, överlägsen demokratisk seger, och den 20 januari 1940 kunde Franklin D. Roosevelt för tredje gången avlägga ämbetsmannaden som Förenta Staternas president.

Hurudan var då den man, som nu skulle komma att under en ytterst kritisk period leda världens mäktigaste nation och därigenom utöva ett avgörande inflytande på världens öde?

Franklin D. Roosevelt var utan tvivel en mycket intelligent man och dessutom en stor charmör. Hans snabba intellekt, hans förnämliga utseende och bestickande radoröst, väl känd över hela USA genom ett stort antal radioanföranden, hade förskaffat honom en utomordentlig popularitet över hela landet. Denna hade ökats och befastats dels genom New Deal-politiken, som lät statens upplånade miljoner i en bred ström rinna ut till alla mer eller mindre behövande kommuner, dels genom en skicklig propaganda,

inkluderande den teatraliska pomp och ståt varmed Roosevelt förstod att vid lämpliga tillfällen låta omgiva sig. Han var en skicklig politisk taktiker, som i grunden kände det amerikanska politiska maskineriet och väl förstod att begagna det för sina syften. Hans framgångar på den inrepolitiska fronten underlättades utan tvivel av hans avsaknad av politiska principer. Han sökte alltid den lösning av föreliggande problem, som mest skulle stärka hans ställning, och betraktade varje folkgrupp inom landet främst ur synpunkten av dess betydelse vid nästa val.

Ätta års maktställning (1933—1940) hade helt naturligt utövat sitt inflytande på hans karaktär. Hans maktbegär och ärelystnad hade stärkts, likaså, och i mycket hög grad, hans självförtroende, underblåst som det var av en rad av lättköpta framgångar och en hord av lycksökare och smickrare som samlats omkring honom. Hans impulsiva läggning och benägenhet att även i utomordentligt viktiga frågor fatta mera snabba än genomtänkta beslut saknade alltså den motvikt, som en mera självkritisk inställning eller självständiga och rakryggade rådgivare kunnat bilda, ävenså den broms som gedigna kunskaper i historia och världspolitik kunnat skapa. Presidenten var i själva verket mycket litet beläst och saknade djupgående kunskaper om Europas historia och dess problem. Denna brist tillsammans med hans osvikliga tro på sin egen charm såsom medel att genomföra sina planer, skulle komma att få det mest olycksdiga inflytande på Europas öde.

Mot ovanstående bakgrund skall en kortfattad översikt av president Roosevelts europeiska politik under 1940—1944 givas här nedan.

Det var intet tvivel underkastat att det amerikanska folkets flertal ännu på hösten 1939 och under 1940 var emot Förenta Staternas deltagande i det pågående europeiska kriget. I överensstämmelse härmed framställdes också presidenten vid denna tid som den naturlige ledaren för dem som önskade hålla landet utanför kriget. »Vi kunna hålla oss ifrån krig», förklarade han, »om de som leda vår politik ha en tillräckligt klar förståelse för internationella angelägenheter för att förhindra att dagens små beslut leda till krig i morgon.»

Och ännu på hösten 1940 höll han i samband med värnpliktsfrågan och upprustningen i USA, ett ryktbart tal i Boston, vari han bl. a. yttrade: »Jag säger till Er, fäder och mödrar, och jag

kommer att upprepa det gång på gång: Edra söner komma *icke* att skickas ut i krig i främmande land.»

Vid denna tidpunkt hade presidenten redan fått neutralitetsakten, som förbjöd leverans av krigsmateriel till krigförande stater, upphävd, och några få månader därefter hade »lend-lease»-lagen antagits, 50 jagare överlämnats till Storbritannien och hemliga order om amerikanska konvojer givits men t. v. offentligen förnekats. Tanken på konvojsystem hade tidigare förkastats av honom själv, emedan »konvojering betydde eldgivning, och eldgivning betydde krig». Två år efter Boston-talet kämpade amerikanska trupper i Nordafrika och på Guadalcanal.

Det torde ha varit detta dubbelspel som föranledde den kända författarinnan och kongresskvinnan Claire Luce att i 1944 års valkampanj fälla yttrandet: »Han lurade oss in i kriget eftersom han inte kunde leda oss in i det», ett uttalande som högeligen förtörnade presidenten, antagligen emedan det träffade huvudet på spik.

Ungefär samtidigt med konvojernas påbörjande (mars 1941) ägde de första stabskonferenserna mellan Storbritannien och Förenta Staterna rum, varvid en fullständig fälttågsplan lades upp, »för den händelse Förenta Staterna skulle tvingas tillgripa krig» mot Tyskland.

Nästa steg var det berömda mötet den 15 augusti i Placenta Bay utanför New Foundlands kust mellan hrr Roosevelt och Churchill, vid vilket den s. k. Atlantdeklarationen såg dagens ljus.

Denna deklaration, vilken ursprungligen hade karaktären av en gemensam kommuniké vid mötets slut, innehöll som sina viktigaste punkter 1) att deras länder icke sökte någon utvidgning, territoriell eller annan, 2) att de icke önskade några territoriella förändringar, som inte stode i överensstämmelse med berörda folks fritt uttryckta önskemål samt 3) att de respekterade alla folks rätt att välja den form av styrelse, varunder de ville leva, och att de önskade oberoende och självstyrelse återbördade till de folk, som tvångsvis blivit berövade desamma.

Denna förklaring, som avgavs vid en tidpunkt, då Sovjetunionen kämpade för sitt liv och Förenta Staterna var världens klart mäktigaste stat, hälsades av alla små förtryckta nationer — vare sig de underkuvats av Hitler eller Stalin — som en frihetens Magna Charta och betraktades som den fasta klippan, varpå de grundade sin tro och sitt hopp om att återfå frihet och oberoende.

Hur kom den till och vad innebar den i själva verket?

Mötet i Placenta Bay var av rent militär art, ehuru Roosevelt

med sitt vakna sinne för teatraliska, för »folket» avsedda effekter gav det en höggradig publicitet. Avsikten med detsamma var att nu, sedan presidenten redan i hemlighet fattat sitt beslut om USA:s inträde i kriget, fixera vissa amerikanska utfästelser, bl. a. angående ockupation av Azorerna och åtgärder mot Japan, som redan hotade Singapore. Roosevelt gick med på Churchills alla önskemål, utom ett — han kunde och ville inte publicera sina utfästelser, vilka ju de facto inneburo ett nytt steg mot krig (utan kongressens hörande). I stället valde man att publicera den »gemensamma kommunikén», vilken sedermera kom att kallas »Atlantdeklarationen». »Frihetens Magna Charta» var alltså i själva verket ett camouflage avsett att t. v. dölja president Roosevelts militära utfästelser!

Redan efter c:a två år mötte den för övrigt sitt öde. Vid en presskonferens den 20 december 1944 riktade en av tidningsmännen några frågor till presidenten angående den deklaration som han och Churchill undertecknat. Svaret innebar, minst sagt, en chock. »Det fanns inte och hade aldrig funnits någon fullständig, av honom och Churchill undertecknad Atlantic Charter.» Var finnes deklarationen nu, frågade man vidare. Svar: Enligt vad presidenten visste hade det aldrig funnits något officiellt exemplar av Atlantdeklarationen. Den var bara en presskommuniké, nedskriven av honom och Churchill och ett par andra herrar på ett stycke papper och utlämnad till fartygens radiostationer för utsändning.

Men vid ingången till National Museum i Washington hade »The Atlantic Charter» själv, med Roosevelts och Churchills signaturer och inramad och belyst som ett stort historiskt dokument, kunnat under två års tid läsas och begrundas av ett troget och tacksamt folk. Dagen efter presskonferensen var den försvunnen därifrån.

Det närmaste målet för Förenta Staternas europeiska politik vid deras formella inträde i kriget var fullt klart: Storbritanniens räddning, Tysklands krossande. Vad som därefter borde ske synes inte ha varit klart. I stort sett torde det närmast ha varit Europas organiserande i enlighet med den västerländska demokratins principer. Härvid kom den genom Hitlers anfall nyförvärvade bundsförvanten Sovjetunionen givetvis att bliva en betydelsefull faktor.

Sovjetunionens planer borde ha varit fullt klara för varje vaken iakttagare. Det hade delat Polen tillsammans med Tyskland, där-

efter lagt under sig de baltiska staterna, erövrat delar av Finland och Rumänien, och det hade inte ens under den svåra perioden sommaren 1941, då Hitlers arméer trängde långt in i landet och hotade Moskva, gjort några allvarliga utfästelser att avstå från sitt rov. Ryssland var för krigets förande, särskilt efter de väldiga militära motgångarna i dess början, absolut beroende av kraftig hjälp med krigsmateriel utifrån, och Förenta Staterna var det enda land som kunde giva denna hjälp. Roosevelt hade alltså sommaren 1941 kunnat helt och hållet bestämma villkoren för den amerikanska hjälpen och exempelvis återställa de baltiska staternas frihet samt Finlands och Polens gränser.

Men presidenten tog i denna fråga en lika överraskande som orealistisk inställning: Han skulle personligen omvända Stalin till en god demokrat och vän till USA, och därefter tillsammans med honom bygga upp den demokratins och fredens värld som borde följa efter krigets slut, ev. organiserat i det F.N. som måhända redan nu föresvävade honom. Men därför måste man undvika allt som kunde såra Stalins (Uncle Joe's) känslor, visa honom full tillit, tillmötesgå alla hans önskningar och sålunda vinna hans förtroende för Förenta Staternas politik. Som det främsta medlet här för räknade presidenten utan tvivel med sin beprövade personliga charm, som skulle omvända Stalin till »en god demokrat»!

Det första resultatet av denna aktionslinje var att president Roosevelt skyndade att genom sin »personliga rådgivare» Harry Hopkins, som hastigt sändes till Moskva, erbjuda Stalin all materiell hjälp som han önskade för kriget mot Hitler, utan att några som helst villkor uppställdes från USA:s sida! Materiel till ett värde av \$1,500,000,000 utlovades vid detta första besök; hjälpen skulle komma att mångfaldigas under krigets lopp.

Den andra följden av den rooseveltska linjen var att ett personligt sammanträffande med Stalin kom att betraktas som ett politiskt mål i och för sig, för vars nående presidenten var villig att offra andra (och framför allt andras) högviktiga intressen. Det skulle dock dröja länge innan Roosevelt kunde få till stånd detta möte och såsom Flynn uttrycker det, »giva Stalin sitt avväpnande leende och med sin ryktbara charm bryta ner denne hårdfjällade gamle tyranns kalla realism». Stalin var fullt besluten att inte på någon punkt avstå från sina planer och hade därför intet intresse av att möta de västerländska ledarna, i varje fall inte så länge han själv var militärt beroende av dem. Han hade en enda programpunkt gentemot dem: att kräva och åter kräva en »andra

front» i Europa, närmare bestämt i Frankrike, och härför behöves t. v. inga konferenser.

Det skulle alltså dröja ända till november 1943 innan Roosevelt efter fem tidigare försök, genom utrikesminister Hull kunde i Moskva få Stalins löfte om ett personligt sammanträffande, vilket skulle äga rum i Teheran den 28/11—1/12 1943.

På vägen till Teheran sammanträffade presidenten i Kairo med premierminister Churchill och general Chiang Kai-sjek och hans maka — USSR som ej var i krig mot Japan var därför icke representerat. Kairo-mötet är, genom en detalj, belysande för Roosevelts politik. Vid denna tidpunkt stod den proryska propagandan i USA i full blomstring. Bl. a. försökte den att främja Sovjets planer i Kina, vilka bl. a. gingo ut på att med de kinesiska kommunisternas hjälp återvinna Mandsjuriet åt Ryssland.

Det gällde närmast att förmå Chiang Kai-sjek, som bekämpade kommunisterna jämsides med japanerna, att i den »kinesiska enighetens namn» sluta fred med de förra och t. o. m. taga upp dem i sin regering (där de skulle spela samma roll som t. ex. Tito gentemot den lagliga jugoslaviska regeringen).

Detta var alltså vad Roosevelt passade på att begära av Chiang Kai-sjek. I gengäld lovade han, bakom Churchills rygg, att han skulle verka för att hålla engelsmännen borta från Hong-Kong och andra hamnar som de tidigare innehåft.

Teherankonferensen var »de tre storas» första personliga sammanträffande — och västmaktsledarnas första allvarliga kraftmätning med Stalin. Allas mål var givetvis att krossa Tyskland. Därutöver var Stalins mål att bevara sina erövringar från 1939—1940 och dessutom behärska Öst-Europa, inkl. Balkanhalvön; Churchills mål var att hindra Sovjet att få en maktställning vid Medelhavet. Härför var han villig att offra Polen, men måste givetvis försvara åtminstone Turkiet och Grekland. Roosevelts mål var att omvända Stalin till en god granne, en bättre demokrat och en pålitlig kamrat, samt att förbereda skapandet av sin tänkta världsorganisation.

Stalins omvändelse borde ju, åtminstone teoretiskt, främjas av det faktum, att Roosevelt antagit hans inbjudan att under vistelsen i Teheran »av säkerhetsskäl» bo som hans gäst på den ryska ambassaden. Detta gav honom, som han berättade för sonen Elliott, tillfälle att då och då tala några ord på tu man hand med Stalin, och därvid bl. a. taga upp problem som ej voro fullt lämpliga att diskutera »när Winnie var närvarande», samt att klargöra för Stalin att Förenta Staterna och Storbritannien icke bildade

något block mot Sovjetunionen — sannolikt ett evangelium som av Stalin anammades hellre än demokratin!

Konferensen slutade med en klar seger för Stalin på alla punkter. Han ernådde följande resultat: Hans bestämmanderätt rörande de baltiska staterna godtogs, likaså hans rov av halva Polen (den s.k. Curzonlinjen godtogs som Polens östgräns); Churchills planer på en invasion i Balkan uppgåvos; bägge västmakterna lovade att i Jugoslavien undandraga general Mikhailowitch (den lagliga regeringens representant) vidare hjälp och i stället stödja »partisanchefen», Moskva-kommunisten Tito; invasion i Frankrike omkring maj 1944. Dessutom fick han Roosevelts löfte — bakom Churchills rygg — om hans hjälp till en förmånlig uppgörelse med Chiang Kai-sjek. Churchill fick ingenting. Roosevelt fick Stalins vänskap, åtminstone enligt den officiella kommuniké som utsändes efter mötet! Om övriga här nämnda överenskomelser sade kommunikén däremot inte ett ord. De voro ju också mindre lämpade att ingå i den amerikanska propagandans berättelser om president Roosevelts glänsande triumf i Teheran.

Mellan Teheran-konferensen och »de tre storas» sista möte, i Jalta i februari 1945, låg ett år av största politiska betydelse även för den inre fronten i USA. Presidentval förestod åter på hösten 1944, och president Roosevelt beslöt, trots tilltagande ohälsa och en så stark nedsättning av krafterna, att han endast periodvis och då endast under fyra timmar per dag kunde syssla med statens angelägenheter, att ånyo »låta sig anmodas» att ställa upp som kandidat. Med stor omsorg doldes hans verkliga tillstånd för folket, propagandan satte åter in för fullt, och de gamla bundsförvanterna inom arbetarlägret och bland de radikala eller halv-kommunistiska »intelligentsian» mobiliserades ånyo. De voro nu nödvändigare än någonsin — oppositionen mot presidenten hade vuxit sig stark sedan 1940 och utgången var oviss — och Sidney Hillman med sina kommunistiska hjälptrupper var en av de mäktigaste männen vid årets demokratiska valkongress.

Denna oheliga allians hade också en viss utrikespolitisk betydelse. Den från Vita Huset ledda propagandan hade under de senaste åren matat det amerikanska folket med bilden av Stalin som demokratins förkämpe och Amerikas vän och ryssarna som amerikanarnas tappraste bundsförvanter, och Sovjetunionen var år 1944 det snart sagt populäraste landet i Staterna. En brytning med Stalin eller ens en fastare kurs gentemot honom från presidentens

sida var nu med hänsyn till hans egna röda bundsförvanter i USA mindre tänkbar än någonsin.

Det första utslaget av presidentens återupptagna aktivitet på det utrikespolitiska området efter valsegern var fastställandet av Förenta Staternas plan för Tysklands behandling efter krigets lyckosamma avslutande, vilket nu kunde med säkerhet förutses. Flynns bok ger en intressant skildring av hur denna plan tillkom.

I juli 1944 hade presidenten på krigsminister Stimsons initiativ tillsatt en kommitté, bestående av utrikesminister Hull, ordförande, krigsministern samt finansminister Morgenthau, med uppgift att utarbeta en plan för Tysklands behandling efter dess väntade »unconditional surrender». Vid ett sammanträde den 5 september framlade Hull en i State Department utarbetad plan härför. Samtidigt lade finansministern fram sitt eget förslag, sedermera herostratiskt ryktbart under namnet »Morgenthau-planen».

Denna innebar i huvudsak att Tysklands viktigaste industriområde, Ruhr, »skulle inte bara berövas alla sina existerande industrier, utan också försvagas och kontrolleras så att det icke under överskådlig framtid åter skulle kunna bli ett industriområde. Alla fabriker och all industriell utrustning skulle antingen nedmonteras och bortföras eller grundligt förstöras; all utrustning skulle bortföras från gruvorna och dessa skulle förstöras.» Förslaget syftade till »att förvandla Tyskland till ett huvudsakligen jordbrukande land».

Både Stimson och Hull protesterade energiskt mot denna plan. Den förre påpekade, hurusom Tyskland sedan 80 år tillbaka var den främsta producenten av råmaterial för så gott som alla europeiska länder, och förklarade sig icke kunna deltaga i ansvaret för förvandlandet av Ruhrs naturtillgångar till en skrothög, och Hull betecknade planen som ett utslag av blint hämndbegär. »Den förbisåg att den genom att krossa Tyskland skulle slå ner hela Europa.»

Kommitténs mera sansade medlemmar, dess majoritet, förkastade alltså planen. Men när Roosevelt en vecka senare reste till Quebec för ett möte med Churchill — till vilket han icke tog med sig sin utrikesminister! — blev Morgenthau inbjuden att följa honom dit för att där i hrr Hulls och Stimsons frånvaro lägga fram sin plan för honom. Och presidenten godkände där till alla delar Morgenthau-planen för den tyska industriens förstöring och Tysklands omvandling till ett rent agrarland och lyckades — efter

vad det tycks genom finansiell påtryckning — även förmå Churchill att i princip godtaga densamma. Först fyra dagar senare fingo hrr Hull och Stimson veta att presidenten gått in för en plan som majoriteten av den av honom själv tillsatta kommittén energiskt förkastat.

Inför Hulls och Stimsons upprepade föreställningar och framför allt inför den starka och enhetliga reaktionen i hela den amerikanska pressen, dit planens innehåll så småningom sipprat ut, blev presidenten synbarligen betänksam och försökte t. o. m. förneka, att han gått med på att förvandla Tyskland till ett agrarland. Då Stimson till svar härpå läste upp det dokument som presidenten skrivit under, hade han ingen annan förklaring än att »han inte kunde förstå hur han kunnat underteckna detta memorandum och att han synbarligen gjort det utan att närmare tänka igenom saken.»

Sedermera tvingades presidenten att modifiera planen i den mån den berörde gruvorna i Ruhr. Men hans allmänna inställning förblev oförändrad, och det verkar sannolikt att han delade de känslor av »blint hämndbegär och hat», som behärskade hans finansminister och vilka, enligt Flynn, voro orsaken till »den fruktansvärda förstörelse som (efter krigets slut) övergick Tyskland och det slag som därigenom också riktades mot hela Europas ekonomi».

Cirka fyra månader efter mötet i Quebec startade president Roosevelt den långa resan till Jalta för att där med de övriga medlemmarna av de mäktiges triumvirat förhandla och besluta om världens öde efter Tysklands och Japans fall. Det var en sjuk och försliten man som därvid hade att representera världens starkaste nation. För den sluge, viljestarke och målmedvetne Stalin var han »ingen match» och för Churchill var han intet stöd. Jaltakonferensens beslut äro alltför väl kända för att behöva här närmare relateras. I fråga om Polen innebär beslutet en fullständig kapitulation inför Stalins krav, en fullt uppenbar sådan beträffande östgränsen, Curzonlinjen, en i kompromissens dräkt nödtorftigt förklädd eftergift i regeringsfrågan, där den av Stalin skapade lydstatsregeringen godtogs som grund för Polens blivande regering »för nationell enighet». Besluten rörande F.N., vilken organisation ju redan var under utbyggnad, samt rörande Tysklands besättande och uppdelning kunna här förbigås. Av större intresse är den hemliga överenskommelse rörande Kina, som Roosevelt dagen efter konferensens officiella avslutning träffade

med Stalin, och vari han förband sig att förmå sin bundsförvant Chiang Kai-sjek att låta Sovjetunionen genom »arrenderandet» av Port Arthur och de östkinesiska och sydmandsjuriska järnvägarna fatta fast fot i Mandsjuriet.

President Roosevelt hade alltså i Kairo träffat en hemlig överenskommelse med Chiang Kai-sjek, riktad mot bundsförvanten Churchill, i Teheran en liknande med Stalin bakom ryggen på Churchill och slutligen i Jalta en hemlig uppgörelse med Stalin, riktad mot Chiang Kai-sjek!

John T. Flynn sammanfattar sålunda resultatet av den rooseveltska utrikespolitiken:

»Slutresultatet av alla dessa skilda konferenser och överenskommelser var att vår (USA:s) regering lade i Stalins hand medlen att erövra en stor kaka av Europas fastland, sedan stod bredvid när han tog den och slutligen godkände hans erövringar. Vi gävo honom de flygplan, stridsvagnar, bilar, kanoner, olja och andra förnödenheter till ett värde av över 11 miljarder dollars, utan vilka han skulle ha varit hjälplös. Vi höllo tillbaka vårt anfall på fästningen Europa emot alla våra militära ledares råd till dess bytet var nästan helt och hållet i Stalins hand. Sedan avstodo vi i en serie av konferenser från alltsammans mot hans löfte att komma med i Förenta Nationerna på villkor, som satte honom i stånd att göra F.N. oanvändbart som instrument för lösandet av någon enda allvarlig internationell tvist.»

President Roosevelt skulle icke komma att själv uppleva följderna av sin utrikespolitik. Han avled den 12 april 1945, c:a två månader efter Jalta-konferensens avslutande.

Alltför kort tid har förflutit efter hans död för att en slutgiltig och bestående dom över hans person och gärning ännu skulle kunna fällas. Flynn gör ju inte heller anspråk på att hans bok skall utgöra en sådan — den är ju, som tidigare antytts, skriven i avsikt att taga död på »Roosevelt-kulten» och därför ganska ensidig i sin starkt kritiska inställning mot presidenten. Men man torde utan risk för misstag kunna godtaga författarens slutsats, »att det aldrig existerat någon sådan varelse som den ädla, osjälviska, viljestarka, visa och framsynta kombination av filosof, människovän och fältherre som presenterats för världen». Den är en idealiserad fantasifigur, produkten av en mäktig och framgångsrik propaganda.